

De uitverkiezing van Israël

Citaten uit dit artikel:

'De uitverkiezing van Israël brengt niet met zich mee dat de andere volken verworpen zouden worden. Integendeel, de vooronderstelling is dat de andere volken ook aan God toebehoren.'

'Het nieuwe "volk" zal integendeel in continuïteit staan met het uitverkoren volk, want het zal tot "hoeksteen" hebben de "steen die de bouwlieden afgekeurd hadden" (21,42), namelijk Jezus, een zoon van Israël, en het zal bestaan uit Israëlieten, met wie "veel" (Mt 8,11) mensen zullen samengaan die afkomstig zijn uit "alle volken" (Mt 28,19).'

'Zo zijn er in het Nieuwe Testament evenals in het Oude Testament twee verschillende zienswijzen op dit door God verkozen volk.'

Uit: Het joodse volk en zijn heilige Geschriften in de christelijke bijbel, Pauselijke Bijbelcommissie, 2001*.

4. De uitverkiezing van Israël

a) In het Oude Testament

33. God is op de eerste plaats bevrijder en redder van een klein volk – met andere volken gelegen tussen twee grote rijken – omdat Hij dit voor zich heeft uitgekozen, en het een aparte plaats heeft toegekend met het oog op een speciale relatie met Hem en een zending in de wereld. Voor het verstaan van het Oude Testament en van de gehele bijbel is het begrip uitverkiezing van fundamenteel belang.

Het is een hoofdkenmerk van het onderricht in Deuteronomium dat de HEER Israël heeft "uitgekozen" (*bachar*). Deze keuze van de Heer voor Israël is gebleken uit het ingrijpen van God om het te bevrijden uit Egypte, en het een land te schenken. Uitdrukkelijk ontkent Deuteronomium dat die keuze ingegeven werd door de grootsheid van Israël of zijn morele voortreffelijkheid: "Erken dus dat de HEER uw God u dit heerlijke land niet geeft vanwege uw verdiensten; u bent trouwens een hardnekkig volk" (9,6). Gods keuze berust enkel op zijn liefde en trouw: "omdat de Heer u liefhad en Hij de eed aan uw vaders wilde nakomen" (7,8).

Gekozen door God, is Israël geroepen "een heilig volk" te zijn (Dt 7,5; 14,2). Het woord

'heilig' (*qadošj*) is de term voor een situatie die in negatieve zin betekent: afgezonderd zijn van wat niet gewijd is, en in positieve zin: gewijd zijn aan de dienst van God. Door de uitdrukking 'heilig volk' te gebruiken, brengt Deuteronomium heel duidelijk de unieke situatie van Israël naar voren als van een volk dat is gaan behoren tot het gebied van wat godgewijd is, bijzonder eigendom van God is geworden en zijn bijzondere bescherming geniet. Tegelijk wordt benadrukt hoe belangrijk het is dat Israël ingaat op het initiatief van Godswege, en dat het dus noodzakelijk is zich dienovereenkomstig te gedragen. Op die manier maakt de theologie van de uitverkiezing zowel de heel eigen positie als de speciale verantwoordelijkheid duidelijk van het volk dat temidden van alle andere gekozen is om Gods persoonlijk bezit te zijn⁹⁹ en om heilig te zijn omdat God heilig is.¹⁰⁰

In Deuteronomium is het volk niet het enige onderwerp van de uitverkiezing. Een van de meest fundamentele eisen in dit boek is dat de eredienst van de Heer gevierd wordt op de door de Heer gekozen *plaats*. De uitverkiezing van het volk wordt zichtbaar in de vermanende inleiding op de wetten, maar in de wetten zelf gaat de uitverkiezing van Godswege geheel uit

naar het éne heiligdom.¹⁰¹ In andere boeken wordt aangegeven waar de plaats is van dat heiligdom, en wordt verband gelegd tussen deze goddelijke keuze en de uitverkiezing van een stam en een individu. De gekozen stam is die van Juda, waaraan de voorkeur gegeven wordt boven Efraïm,¹⁰² de uitverkoren persoon is David.¹⁰³ Deze maakt zich meester van Jeruzalem en de Sion-vesting, die “de Stad van David” wordt (2S 5,6-7), waarnaar de ark van het verbond is overgebracht (2S 6,12). Zo heeft de Heer Jeruzalem (2Kr 6,5), en nauwkeuriger gezegd Sion (Ps 132,13) tot zijn woonplaats gekozen.

In woelige en veelbewogen tijden, waarin voor de Israëlieten er geen toekomst meer schijnt te zijn, blijven zij dankzij de zekerheid het uitverkoren volk van God zijn, vast hopen op Gods barmhartigheid en op zijn trouw aan zijn beloften. Tijdens de ballingschap grijpt de Tweede Jesaja terug op het thema van de uitverkiezing¹⁰⁴ om de ballingen te troosten, die zich door God in de steek gelaten waanden (Js 49,14). De tenuitvoerlegging van het oordeel van God had geen einde gemaakt aan de uitverkiezing van Israël; deze bleef van kracht, want ze berustte op de uitverkiezing van de patriarchen.¹⁰⁵ De Tweede Jesaja verbindt de gedachte van uitverkiezing met die van dienst, door Israël voor te stellen als de “Dienaar van de HEER”,¹⁰⁶ bestemd tot “licht van de volken” (49,6). Uit deze teksten blijkt duidelijk dat de uitverkiezing, die grondslag van hoop, verantwoordelijkheid met zich meebracht: Israël moest ten overstaan van de volken de “getuige” zijn van de éne God.¹⁰⁷ Door dit getuigenis uit te dragen zal de Dienaar in staat zijn de HEER te kennen zoals Hij is (43,10).

De uitverkiezing van Israël brengt niet met zich mee dat de andere volken verworpen zouden worden. Integendeel, de vooronderstelling is dat de andere volken ook aan God toebehoren, want “aan Hem behoort de aarde met al wat erop is” (Dt 10,14), en God “wees bezit toe aan de volken” (32,8). Wanneer Israël door God “mijn eerstgeboren zoon” wordt genoemd (Ex 4,22; Jr 31,9) of “de eerste vrucht van zijn oogst” (Jr 2, 3) wordt met deze beelden tegelijk uitgedrukt dat de andere volken ook deel uitmaken van Gods familie en oogst. Deze

interpretatie van de uitverkiezing is typerend voor de bijbel in zijn geheel.

34. In hetgeen Deuteronomium leert over de uitverkiezing van Israël ligt, zoals we zagen, de nadruk op het initiatief dat van God uitgaat, maar wordt ook benadrukt dat de relatie tussen God en zijn volk veeleisend is. Niettemin kon het geloof in de uitverkiezing ontwaarden in een hoogmoedig gevoel van meerwaardigheid. De profeten hebben zich ingespannen om deze scheefgroei tegen te gaan. In een godsspraak relateert Amos de uitverkiezing en schrijft aan andere volken het voorrecht toe van een uittocht die te vergelijken is met die welke aan Israël geschonken werd (Am 9,7). Een andere godsspraak verklaart dat de uitverkiezing tot consequentie heeft dat er van Gods kant een grotere gestrengheid is: “U alleen heb Ik uitverkoren uit al de geslachten van de aarde; daarom roep Ik u ter verantwoording voor al uw ongerechtigheden” (Am 3,2). Amos houdt staande dat de Heer Israël op een speciale en unieke manier heeft uitgekozen. In deze samenhang heeft het werkwoord ‘kennen’ een betekenis die dieper en inniger is dan die van een bewustwording van het bestaan. Veelmeer dan een eenvoudige verstandelijke handeling drukt het een intieme persoonlijke relatie uit. Maar deze relatie brengt wel heel eigen morele eisen met zich mee. Als Gods volk moet Israël leven als volk van God. Schiet het in die plicht tekort, dan zal het ‘bezocht’ worden door een goddelijke gerechtigheid die veeleisender is dan voor de andere volken.

Het was voor Amos duidelijk dat uitverkiezing eerder *verantwoordelijkheid* dan *voorrecht* betekent. Natuurlijk gaat de keuze voorop en komt de eis daarna. Evengoed blijft het waar dat de uitverkiezing van Israël door God een hogere graad van verantwoordelijkheid met zich meebrengt. Door daarop te wijzen verdreef de profeet het waanidee dat het uitverkoren volk greep had op God.

De hardnekkige weerspanning van het volk en zijn koningen leidde tot de ramp van de ballingschap, die door de profeten was aangekondigd. “De HEER zei: ‘Ook Juda duld Ik niet meer onder mijn ogen en Ik zal het wegvagen, zoals Ik Israël heb weggevaagd. Deze

stad, die Ik heb uitverkoren, Jeruzalem en de tempel, waarvan Ik gezegd heb dat mijn naam daar zou zijn – Ik zal ze verwerpen” (2 K 23,27). Dit besluit van God heeft zijn volledige uitwerking gehad (2K 25,1-21). Maar op het moment dat er gezegd werd; “De twee stammen die de Heer had uitverkoren heeft Hij verworpen” (Jr 33,24), wordt deze bewering uitdrukkelijk door de Heer tegengesproken: “Ik herstel hen in hun vroegere staat en ontferm mij over hen” (Jr 33,26). Reeds de profeet Hosea had aangekondigd, dat in een tijd dat Israël voor God zou geworden zijn “Niet-mijn-volk” (Hos 1,8), God hem zeggen zou: “u bent mijn volk” (Hos 2,25). Jeruzalem zou worden herbouwd; aan de herrezen Tempel voorspelde de profeet Haggai een grotere heerlijkheid dan die van de Tempel van Salomon (Hag 2,9). Zo werd de uitverkiezing op plechtige wijze opnieuw bevestigd.

b) In het Nieuwe Testament

35.De uitdrukking ‘uitverkoren volk’ staat niet in de evangeliën, maar de overtuiging dat Israël het door God verkozen volk is, is een basisgegeven dat daarin met andere woorden wordt weergegeven. Matteüs past op Jezus een godsspraak van Micha toe waarin God over Israël spreekt als over *zijn* volk; over het in Betlehem geboren kind zegt God: “Hij zal herder zijn van *mijn* volk Israël” (Mt 2,6; Mi 5,3). Gods keuze en zijn trouw jegens het uitverkoren volk worden vervolgens weerspiegeld in de zending die door God aan Jezus wordt toevertrouwd: Hij is alleen gezonden “naar de verloren schapen van het huis van Israël” (Mt 15,24). Met gelijkkluidende woorden legt Jezus zelf beperkingen op aan de eerste zending van zijn “twaalf apostelen” (Mt 10,2.5-6).

Maar door de tegenstand die Jezus van de kant van de notabelen ondervindt, ontstaat er een ander perspectief. Aan het slot van de parabel over de moordzuchtige wijnbouwers, die gericht is tot de “hogepriesters” en “de oudsten van het volk” (Mt 21,23), verklaart Jezus hun: “Het koninkrijk van God zal u ontnomen worden en gegeven worden aan een volk dat de vruchten van het koninkrijk voortbrengt” (Mt 21,43). Toch betekent dit woord niet dat een heidens

volk in de plaats komt van het volk van Israël. Het nieuwe “volk” zal integendeel in continuïteit staan met het uitverkoren volk, want het zal tot “hoeksteen” hebben de “steen die de bouwlieden afgekeurd hadden” (21,42), namelijk Jezus, een zoon van Israël, en het zal bestaan uit Israëlieten, met wie “veel” (Mt 8,11) mensen zullen samengaan die afkomstig zijn uit “alle volken” (Mt 28,19). De belofte van Gods aanwezigheid bij zijn volk, die zo’n belangrijke waarborg was voor de uitverkiezing van Israël, gaat in vervulling door de aanwezigheid van de verrezen Heer bij zijn gemeenschap.¹⁰⁸

In het Lucas-evangelie verkondigt de lofzang van Zacharias dat “God zich het lot heeft aangetrokken van *zijn volk*” (Lc 1,68) en dat de zoon van Zacharias tot opdracht zal hebben “voor de Heer uit te gaan” en “aan *zijn volk* te leren hoe ze gered kunnen worden door de vergeving van hun zonden” (Lc 1,76-77). Wanneer het kind Jezus in de tempel wordt opgedragen, omschrijft Si-meon het heil dat God heeft gebracht als “een glorie voor uw volk Israël” (2,32). Later brengt een door Jezus verricht wonder de menigte ertoe te juichen: “God heeft naar zijn volk omgezien” (7,16).

Voor Lucas blijft er toch een spanning bestaan vanwege de tegenstand waar Jezus op stuit. Maar deze tegenstand is afkomstig van de leiders van het volk, niet van het volk zelf, dat Jezus zeer gunstig gezind is.¹⁰⁹ In de Handelingen van de Apostelen wijst Lucas erop dat veel joodse toehoorders van Petrus op de Pinksterdag en ook later, ingaan op zijn oproep tot bekering.¹¹⁰ Daarentegen wordt er in het verhaal van de Handelingen op gewezen dat Paulus tot driemaal toe, in Klein Azië, in Griekenland en te Rome, door de heftige tegenstand van de joden gedwongen wordt zich in zijn zending op de heidenen te richten.¹¹¹ Te Rome herinnert Paulus de voornaamste joden aan de godsspraak van Jesaja die de verharding voorspelde van “dit volk”.¹¹² Zo zijn er in het Nieuwe Testament evenals in het Oude Testament twee verschillende zienswijzen op dit door God verkozen volk.

Tegelijk ziet men dat de uitverkiezing geen voorrecht is dat alleen aan Israël is voorbehouden. Reeds in het Oude Testament

werd aangekondigd dat “alle volken” de God van Israël zouden aanhangen.¹¹³ In dezelfde gedachtegang kondigt Jezus aan dat “velen uit oost en west zullen komen en aan tafel zullen gaan met Abraham, Isaak en Jakob in het koninkrijk der hemelen”.¹¹⁴ Eenmaal verrezen breidt Jezus de zending van de apostelen en het heilsaanbod uit tot “de gehele wereld”.¹¹⁵

Vandaar dat de eerste brief van Petrus, die gericht is aan hoofdzakelijk uit het heidendom afkomstige gelovigen, hen evenzeer als de uit het jodendom afkomstigen een “uitverkoren geslacht” noemt¹¹⁶ en een “heilige natie”.¹¹⁷ Ze waren geen volk, maar nu zijn ze “Gods volk”.¹¹⁸ In de tweede brief van Johannes wordt de christengemeenschap waaraan ze gericht is, “*uitverkoren* vrouwe” (v. 1) en de gemeente van waaruit ze gestuurd is, “uw *uitverkoren* zuster” (v. 13) genoemd. Paulus aarzelt niet aan pasbekeerde heidenen te verklaren: “Wij zijn ervan overtuigd ... dat u door God bent *uitgekozen* (1Tes 1,4). Zo werd aan alle christenen de overtuiging meegegeven dat zij deelden in de goddelijke uitverkiezing.

36. In zijn brief aan de Romeinen geeft Paulus duidelijk aan dat het voor de uit het heidendom afkomstige christenen gaat om een delen in de uitverkiezing van Israël, het enige volk van God. De heidenen zijn “de wilde olijfbom” die geënt is op “de edele olijf” om “deel te hebben aan het sap van de wortel” (Rom 11,17.24). Ze hebben dus geen reden om zich te verheffen boven de takken. “Bedenk dat de wortel jou draagt, en niet jij de wortel” (11,18).

Op de vraag of de uitverkiezing van Israël nog steeds van kracht is, geeft Paulus twee verschillende antwoorden; het eerste luidt dat de takken zijn weggebroken vanwege hun ongeloof (11,17.20), maar “een rest is overgebleven dankzij een genadige *uitverkiezing*” (11,5). Men kan dus niet zeggen dat God zijn volk heeft verstoten (11,1-2). “Israël heeft niet bereikt wat het nastreeft. Alleen het *uitverkoren deel* heeft zijn doel bereikt; de overigen zijn versteend” (11,7) In het tweede antwoord wordt gezegd dat diegenen onder de joden die “vijandig staan tegenover het evangelie” toch “Gods geliefden blijven krachtens zijn *uitverkiezing* omwille van de aartsvaders” (11,28), en Paulus voorziet dan

ook dat zij ontferming zullen vinden (11,27.31). De joden blijven geroepen om, door het geloof, in innige verbondenheid te leven met God, “want God kent geen berouw over zijn genadegaven of zijn roeping” (11,29).

Nergens wordt in het Nieuwe Testament beweerd dat Israël verstoten zou zijn. Vanaf de vroegste tijden was de Kerk van oordeel dat de joden nog steeds belangrijke getuigen zijn van het goddelijk heilsbestel. Haar eigen bestaan ziet ze als een delen in de uitverkiezing van Israël en in de roeping die allereerst Israëls roeping is, ook al heeft slechts een klein deel van Israël er gehoor aan gegeven.

Als Paulus spreekt over de Voorzienigheid van God als over het werk van de pottenbakker die voor de heerlijkheid “voorwerpen van ontferming” (Rom 9,23) gereed maakt, wil hij niet beweren dat met die voorwerpen uitsluitend of voornamelijk heidenen worden bedoeld, maar dat ze heidenen en joden voorstellen, waarbij de joden enigszins voorop staan: “Hij heeft ons geroepen niet alleen uit de joden, maar ook uit de heidenvolken” (9,24).

Paulus wijst erop dat Christus, “geboren onder de Wet” (Gal 4,4), “dienaar is geweest van de besnedenen om de beloften aan de aartsvaders waar te maken” (Rom 15,8); hetgeen betekent dat Christus niet alleen besneden is, maar zich ook in dienst heeft gesteld van de besnedenen, en wel omdat God zich tegenover de aartsvaders met beloften had verplicht, en het duidelijk moest zijn dat Hij zich daaraan hield. De apostel voegt eraan toe: “de heidenen moeten God verheerlijken vanwege zijn ontferming” (15,9) en niet vanwege zijn trouw, want wanneer zij toetreden tot het volk van God, is dat niet het gevolg van goddelijke beloften; het is een soort onverplichte aanvulling. Onder de volken zullen de joden dus als eersten God loven; vervolgens zullen ze de volken uitnodigen zich met het volk van God te verheugen (15,9b-10).

Met trots herinnert Paulus zelf er vaak aan dat hij van joodse afkomst is.¹¹⁹ In Rom 11,1 voert hij zijn afkomst als “Israëliet, een afstammeling van Abraham uit de stam Benjamin”, aan als bewijs dat God zijn volk niet heeft verstoten. In 2Kor 11,22 beroemt hij zich op deze afstamming en stelt hij die op gelijke hoogte als zijn titel van dienaar van Christus (11,23). Het is wel waar dat

hij, volgens Fil 3,7, deze voorrechten die voor hem winst waren “omwille van Christus is gaan beschouwen als verlies”. Maar zijn motief is dat deze voorrechten hem niet tot Christus hadden gebracht, maar juist van Hem hadden verwijderd.

In Rom 3,1-2 verzekert Paulus zonder aarzelen “dat de jood iets voor heeft op anderen, en dat besneden zijn nuttig is”. Hij geeft daarvoor als eerste, buitengewoon belangrijke redenen aan: “hun werden de godsspraken toevertrouwd”. Andere redenen komen verderop, in Rom 9,4-5, en zijn een indrukwekkende reeks van gaven van God, en niet alleen van beloften: aan de Israëlieten behoort “het kinschap, de heerlijkheid, de verbonden, de wetgeving, de eredienst en de beloften; van hen zijn de aartsvaders en uit hen komt Christus lijfelijk voort” (Rom 9,4-5).

Maar Paulus maakt meteen de opmerking dat men niet kan volstaan met lijfelijk tot Israël te behoren, om er werkelijk toe te behoren en

“kinderen van God” te zijn. Vóór alles moet men “kinderen van de belofte” zijn (Rom 9,6-8), hetgeen volgens de apostel betekent Jezus Christus aanhangen, in wie “alle beloften van God zijn bevestigd” (2Kor 1,20). Volgens de brief aan de Galaten kan er maar één “nageslacht van Abraham” zijn, en dat nageslacht is Christus en zij die bij Hem horen (Gal 3,16.29). Maar de apostel benadrukt dat “God zijn volk niet heeft verstoten” (Rom 11,2). Aangezien “de wortel heilig is” (11,16) blijft Paulus bij zijn overtuiging dat uiteindelijk God in zijn ondoorgrondelijke Wijsheid alle Israëlieten opnieuw zal enten op de edele olijf (11,24); “heel Israël zal gered worden” (11,26).

Onze gemeenschappelijke wortels en dit eschatologisch toekomstbeeld zijn de redenen waarom de Kerk erkent dat het joodse volk de speciale positie inneemt van “oudste broeder”, een positie die met geen van alle andere godsdiensten te vergelijken is.¹²⁰

***Zie 0108 op www.stucom.nl voor het hele document.**

Bron: *Kerkelijke Documentatie* jrg 30, nr 9-10, 20 december 2002. Besteladres: bestel@rkk.nl.

Meer over dit onderwerp in de rubriek Joden - christenen op www.stucom.nl

Dit is document 0250 op www.stucom.nl